

имена били императори, папи, патриарси, велможи, потисници. Срещу тѣхъ се възправилъ духътъ на разума и на свободата. Срещу тѣхъ излѣзълъ попъ Богомилъ съ Евангелието въ ржка и съ славянския демократиченъ девизъ: равенство, правда и свобода на човѣшкия духъ. Това било славянската религия. Нейното знаме развилъ именно реформаторътъ Богомилъ. Когато Цимисхий влѣзълъ въ Преславъ и завладѣлъ държавата на Царь Петра, тази религия сплотила българитѣ около царь Самуила, който ги повелъ срещу гърцитѣ; тя ги сплотила подиръ 180 години около Асенъ и Петъръ, които ги повели пакъ срещу сжщитѣ гърци.¹ Такава била славянската и човѣшка страна на първоначалното богомилско учение, което отпосле ригористи аскетици развалили. Тази страна го направила учение на реалисти, а не на отшелници. Тя го е издигнала отначало високо надъ сектантския и аскетиченъ ригоризъмъ, като го направила славянско толкова, колкото и човѣшко. И защото било повече славянско, отколкото павликянско или манихейско, богомилското учение бърже се разпространило въ всички славянски земи, защото било общочовѣшко по своитѣ политико-социални начала — за правда, равенство и свобода на духа, то прескочило предѣлитѣ на славянскитѣ земи и се разпространило въ западна Европа.“

Богомилитѣ първи борци противъ реакцията на срѣдновековieto.

Най-голѣмиятъ противникъ на богомилитѣ въ България е билъ пресвитеръ Козма. Той е отправилъ анатеми противъ тѣхъ и е искалъ избиването на тѣхнитѣ водачи и изгарянето на богомилската литература и книжнина. Отъ голѣма любовъ къмъ византийското православие, а може би и отъ други подбуди, защото е произхождалъ отъ богатъ болярски родъ, той представлява религиозно-догматическата страна на това учение въ най-черни краски, а така сжщо и нравствениятъ обликъ на богомилитѣ — точно така, както по-късно сж постъпали иезуититѣ спрямо реформаторското движение и неговитѣ дейци чрезъ инквизицията. Но, въпрѣки анатемитѣ на пресвитеръ Козма и други тѣхни обличители, чистата истина си пробива пжтъ между фантастичнитѣ клевети, особено въ западноевропейскитѣ изследвачи на това прогресивно реформаторско движение и предъ нашия погледъ древнитѣ богомили, които, като истински националисти, се явяватъ първиятъ свѣ-

¹ Иречекъ, 323; Дриновъ, т. II, 22. Н. П. Благоевъ, ц. с. 91—94, цит. по Мишевъ, България въ миналото, 77—79.